

ЕКОНОМІКА

УДК 33: (477.42)

П.В. Маслак

к.е.н., доцент

Державний агроекологічний університет

ЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЖИТОМИРЩИНИ

У статті характеризується економічна вага області як адміністративної одиниці, аналізується вплив Чорнобильської катастрофи на економічні показники регіону, а також поєднуються економічні, соціальні і екологічні проблеми, які породжують необхідність пошуку нових шляхів виходу із затяжної кризи.

Житомирщина, маючи мальовничу природу, своєрідні природні багатства, завжди привертала до себе увагу багатьох спеціалістів та комерсантів для інтенсивного використання її природноекономічного потенціалу. Про це свідчать і масові вирубування віковичних лісів, і розвиток добувної та кам'яно-дробильної індустрії, фарфоро-фаянсової і скляної промисловості і розпочате вперше в країні цукроваріння. При цьому, на великий жаль, природокористування далеко не відповідає планомірному, ресурсозберігаючому і відтворювальному характеру.

Житомирська область, як адміністративно-територіальна одиниця утворена 22 вересня 1937 року, маючи територію 29,9 тис. кв. км, що становить 4,9 % території України, вона є однією з найбільших серед інших областей і за цим показником посідає 5 місце і поступається лише перед Одеською, Дніпропетровською, Чернігівською та Харківською областями. Область багата на різноманітні корисні копалини, де розробляються понад 200 родовищ за що її справедливо називають "Урал в мініатюрі".

Ліси займають майже третину її території, і щодо лісоресурсів область посідає перше місце в Україні. У загальнодержавному виробництві частка області становить:

- фарфоро-фаянсового посуду – 44,7 %;
- панчішно-шкарпеткових виробів – 39,3 %;
- лляних тканин – 24,2 %;
- взуття – 23,1 %;
- масла тваринного – 8,9 %;
- молочних консервів – 10,4 %;
- хмелю – 73 %.

В регіоні нараховується 390 промислових підприємств, 596 сільськогосподарських підприємств, 196 будівельно-ремонтних організацій, 8,2 тис. малих підприємств, 79 підприємств транспорту. До послуг населення майже 4 тис. магазинів, 1281 підприємств громадського харчування, 682 ательє і майстерень побуту, 1425 бібліотек.

Про здоров'я населення області піклується 5,3 тис. лікарів, 17 тис. середнього медичного персоналу, 162 лікарські амбулаторії, 856 фельдшерсько-акушерських пунктів, 35 дільничних лікарень.

Розташування області в помірному поясі північної кулі визначає клімат як помірно-континентальний, з теплим і вологим літом та м'якою, хмарною зимою. Такі погоднокліматичні умови сприяють вирощуванню сільськогосподарських культур.

Разом з тим, слід зазначити, що погодні умови іноді негативно впливають на формування врожаю, що призводить до загибелі посівів на значних площах. У 1999 році з цих причин загинуло 17 тис. та пошкоджено 28 тис. га сільськогосподарських культур. Земельний фонд Житомирщини станом на 1.01.2000 р. становив 2982,7 тис. га. В його складі найвищу питому вагу – більше половини (56,1 %) або 1672,6 тис. га мають сільськогосподарські землі. Понад третину земель становлять ліси і лісовкриті площі. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції за своїми масштабами нанесеної шкоди належить до найбільших техногенних

аварій в історії людства. Сильного радіоактивного забруднення в Україні зазнало 5 млн. га земель з яких 3,5 млн. га – орних, 1,5 млн. га лісів, з них у Житомирській області було вилучено із користування 63,61 тис. га земель. У цілому в області проживає 467,3 тис. чол., які мають статус потерпілих. Чисельність населення забрудненої зони становить 368,3 тис. чол. Внаслідок катастрофи в зону забруднення понад Ки/км (по Cr-137) потрапило 347 тис. га. сільгоспугідь, а також 459 тис. га. лісів. Тут розміщено п'яту частину обласних площ зернових культур, по 40 % льону і картоплі, утримується третина поголів'я ВРХ, виробляється така ж кількість обласних обсягів молока та м'яса. Все це вносить суттєві зміни у методологію ведення сільськогосподарського виробництва в умовах радіоактивного забруднення. Усе це дуже вплинуло на стан справ у сільському господарстві і переробній промисловості.

Негативно позначилися на становищі АПК слабе матеріальне стимулювання виробництва, недосконала структура комплексу, недостатній рівень забезпеченості його висококваліфікованими кадрами. Структура АПК України і області докорінно відрізняється від структури розвинутих країн. Основний її недолік полягає у недостатньому розвитку і низькій питомій вазі такої сфери АПК як заготівля, зберігання, транспортування і переробка сільськогосподарської продукції. За роки великої кризи відбулося значне (у 2-3 рази) скорочення обсягів продукції. Різко знизилася виробництво м'яса, борошна, консервів, цукру, олії, зросли ціни на ці продукти. Загальний стан землеробства та й усього сільськогосподарського виробництва характеризується спадом виробництва продукції, зниженням родючості земель, погіршенням матеріально-технічної бази, зменшенням капіталовкладень у галузь.

Визначені далеко не всі проблеми землеробства і тваринництва, які назрівали тривалий час і особливо загострилися при реформуванні виробничих відносин у всезростаючій деградації продуктивних сил і переході до ринкової економіки.

Екстенсивний підхід до використання землі призвів до занепаду галузі. Розораність сільськогосподарських угідь в області перевищила 80 відсотків, а в південних районах області 90-93 %. Як наслідок, забур'яненість в орному шарі зросла до 3,0 млрд. насінин на гектарі. Щороку бур'яни виносять з кожного гектара по 60 кг. азоту, фосфору, калію. У багатьох господарствах землеробство ведеться з певним ігноруванням закону повернення у ґрунт поживних речовин. При такому господарюванні вміст гумусу в ґрунтах за прогнозованими даними до 2010 року може зменшитись у середньому на 2,6-3,5 %, оскільки внесення органічних добрив скоротилося порівняно з 1990 роком майже у 5 разів і складає всього 2,6 тонни на гектар посівної площі. Органічне внесення мінеральних добрив за цей період також зменшилось у 12 разів. У 2000 році внесено лише по 13 кг. діючої речовини на кожний гектар. При такому живленні рослин очікувати високого врожаю з професійної точки зору безнадійно. Нині потреба в мінеральних добривах забезпечується лише на 10 %, в органічних – на 20 %. Тому у деяких господарствах області спостерігається "омертвіння ґрунтів".

Розораність сільськогосподарських угідь у подальшому обумовлюватиме ринок. Визначиться необхідний обсяг продукції, яка буде вирощуватися із застосуванням екологічно-безпечних методів вирощування.

Майбутнє за технологіями, які стануть головною ланкою виробничого процесу. Використовувати землю в обробітку необхідно лише інтенсивно, для цього потрібно найбільш ефективно впроваджувати інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур.

Поєднання економічних, соціальних і екологічних проблем породжує необхідність пошуку нових шляхів виходу із цієї затьяжної кризи.

Завдяки здійсненню заходів реформування в області розпайовано 1177 тис. га. землі, власниками сертифікатів стали 288,6 тис. громадян, 3,1 тис. власників сертифікатів вийшли з підприємств зі своєю земельною часткою.

У результаті реформування з 665 колективних господарств (крім них функціонували 15 держгоспів) створено 717 господарських структур ринкового типу, що засновані на приватній власності громадян на землю і майно.

Загальна площа сільськогосподарських угідь, наданих громадянам у власність та користування, за останні 10 років зросла у 2,2 рази і у загальній структурі досягла 20 %, а кількість фермерських господарств зросла із 150 до 596, їх середній розмір зріс із 20 до 98 га. (разом із орендованими землями – до 112 га.). На 01.07.2001 року в області налічувалося 596 фермерських господарств, у середньому на господарство припадало 87 га. сільськогосподарських угідь.

Завдяки глибоким перетворенням на селі та використанню потужного потенціалу приватної ініціативи призупинено спад і розпочато нарощування виробництва сільськогосподарської продукції.

У 2000 році, порівняно з 1999, у всіх категоріях господарств обсяг продукції зріс на 4,9 %, а в розрахунку на душу населення – на 5,7 %, збільшення виробництва валової продукції сільськогосподарства досягнуто в основному за рахунок господарств населення, частка яких постійно зростає.

Не зважаючи на зростання виробництва валової продукції, її обсяг ще на 20 % нижчий від рівня 1996 року та майже вдвічі – від 1990 року.

У рослинництві загальне зростання досягнуто за рахунок збільшення виробництва зерна, картоплі, льоноволокна, плодів та ягід, хмелю. Крім того виробництво картоплі, овочів, плодів та ягід перевищило обсяги 1991 року. Область займає 73 % у загальнодержавному виробництві хмелю, 12,5 % – льоноволокна, 5,3 % – картоплі. Обсяги виробництва хмелю за останні два роки постійно зростають. За останні роки простежуються позитивні тенденції в галузі тваринництва. Зокрема значно уповільнились темпи спаду виробництва молока та м'яса, збільшилось виробництво яєць. Протягом останніх років здійснено ряд заходів щодо формування та функціонування ринкової інфраструктури. Завдяки вжитим Урядом, облдержадміністрацією та обласною радою заходів щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників в області діє товарна агропромислова біржа, районні торгові доми, торгово-промислова палата, 204 магазини фірмової торгівлі.

Якщо 1999 рік агроформування закінчили з рівнем збитковості 29,6 % і отримали 150 млн. грн. збитків, то 2000 р. – вже з рівнем рентабельності 13,7, а від усієї діяльності одержали 77 млн. грн. прибутку. Питома вага прибуткових підприємств збільшилась з 3,55 % у 1998 році до 60,0 % у 2000 році.

Найбільш прибутковою є продукція рослинництва. Від її продажу 76 % сільгоспідприємств отримали 76,1 млн. гривень прибутку, що у 3 рази більше ніж у 1997 році.

Поліпшення фінансового стану новостворених агроформувань сприяло збільшенню обсягів інвестиційних ресурсів. Намітилися позитивні зрушення у поверненні кредитних ресурсів. Отримані позики у сумі 22,8 млн. гривень повністю погашені. Майже на 20 млн. скоротилися борги по оплаті праці працівникам села.

Багато вчених вважають, що з огляду на сільськогосподарське виробництво, великого значення форма власності на землю не має за умови, якщо виробник має вільний доступ до кредитів, з прийнятною відсотковою ставкою, податкова система є сприятливою, виробник має необхідний рівень освіти. Англійські вчені узагальнили досвід земельних реформ і дійшли висновку, що жодна земельна реформа не призвела до суттєвих економічних змін. Основним питанням власності є таке: кому належить кінцевий продукт виробництва?

Не зважаючи на давно проголошені гасла “продукція належить тому, хто її виробив” і закон про підприємницьку діяльність, сільгоспвиробник так і не став власником виробленої продукції. Люди, які вирощують врожай, виробляють молоко і м'ясо залишаються без грошей. Що з того, що фермер є власником землі – він так само позбавиться засобів до існування, як і член КСП. Земля для українця – не просто ділянка, а передусім пам'ять роду, батьківщина і

Батьківщина з великої літери. Землі потрібний мудрий і дбайливий господар. Як він на ній господарюватиме – сам чи в гурті, то вже справа власника землі.

Вацлав Гавал, президент Чехії, сказав: “для того, щоб робити реформи і вони були успішними, необхідна політична воля керівництва і професіоналізм людей, які це вміють здійснити”.

Як може здійснювати реформи на селі керівник, який не має фахової освіти працівника сільськогосподарського виробництва, у нього відсутній досвід будь-якої роботи у сільському господарстві, і ця людина за фахом військовий зв'язківець, чи лікар? Така категорія людей керує зараз не тільки господарствами, а й цілими сільськогосподарськими районами.

Промисловість області історично не формувалась як цілісний комплекс, і тому розрив господарських зв'язків у перші роки незалежності призвів до незбалансованості у спеціалізації та пропорціях між окремими галузями, незабезпеченості сировиною, матеріалами, комплектуючими. Заміна умов функціонування промисловості, поширення інфляційних процесів не дозволили ефективно працювати абсолютній більшості підприємств. Як наслідок, зросла заборгованість між підприємствами, поширився бартер, практично призупинилась інноваційна діяльність. Значний спад обсягів промислового виробництва, тривав до 1998 року який за 7 років склав 73,3 %.

Пошук шляхів виходу з кризового становища, розробка та виконання заходів структурної перебудови у промисловості дозволили не лише стабілізувати ситуацію у галузі, а й забезпечити постійне зростання виробництва. В цілому у промисловості за 3 роки приріст обсягів продукції склав 19,3 %. Позитивна тенденція розвитку продовжувалась і в 2001 році (за 7 місяців виробництво зросло на 21,8 %) серед регіонів область вийшла на восьме місце. Перевищення аналогічного показника в Україні складає 3,9 %. Більше третини обласного промислового виробництва припадає на підприємства харчової промисловості, де за три роки виробництво продукції збільшилось на 51,2 %.

Високий приріст промислового виробництва (понад 77 %) протягом трьох років отримано у скляній та фарфоро-фаянсовій галузі.

За 10 років незалежності на соціально-економічний розвиток області суб'єктами всіх форм власності освоєно 4 млрд. 444 млн. грн. інвестицій в основний капітал, у тому числі, в 2001 році надійшло 326 млн. грн. Основним джерелом фінансування капітальних вкладень є кошти підприємств державної, колективної і приватної власності, державного та місцевих бюджетів.

Станом на 1 серпня 2001 року капітал іноземних інвесторів склав 38,1 млн. дол. США. Основна сума інвестованих коштів надходить з країн дальнього зарубіжжя. Основними інвесторами залишаються партнери із Німеччини (20,4 % від загальних інвестицій), Швейцарії (15 %), Білорусії (14,2 %) та США (10,3 %). Найбільш привабливою для інвестування є промисловість, в яку вкладено 26 млн. дол. США, або 90 % загальних надходжень.

На підставі звернень обласної державної адміністрації та завдяки особистій підтримці Президента України 1 січня 2000 року вступив у дію Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області”.

Після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 3.08.2000 року № 1205 “Про затвердження порядку розгляду та затвердження інвестиційних проектів, що реалізуються в пріоритетних видах економічної діяльності на території пріоритетного розвитку в Житомирській області” радою з питань територій пріоритетного розвитку схвалено 16 інвестиційних проектів загальною вартістю 27 млн. дол. США. Суб'єктами господарювання, що здійснюють реалізацію інвестиційних проектів, вже створено нових та збережено існуючих 531 робочих місць. Обсяг виробництва продукції внаслідок цього збільшився на 14,3 млн. грн. У результаті повної реалізації проектів планується створити 1332 нових та зберегти 405 існуючих робочих місць.

Література

1. “Моніторинг макроекономічних та галузевих показників”, червень 2002р.; – К.; Міністерство економіки. – 91 с.
 2. “Житомирщина в цифрах у 2001 році” – лютий 2002 рік, – Житомир, Обласне управління статистики. – 260 с.
 3. “Статистичний бюлетень за 1 півріччя 2002 року”, – Житомир 2002р. Обласне управління статистики. – 71 с.
-